

pro bodu i. 2/

Posudek oponenta magisterské diplomové práce

Název: Mágia v epoche Karla IV. a jeho dedičov

Autor: Zdenko Vozár

Vedoucí práce: doc. PhDr. Martin Nejedlý, Dr.

Odevzdáno na Ústavu českých dějin FF UK v červenci 2013

Zdenko Vozár vystavěl svou diplomovou práci na velice ambiciózním počátečním projektu a své téma si široce vymezil. Zvoleným tématem autor statečně vstoupil na prozatím takřka nedotčené pole české medievistiky a našel v něm nový bohatý potenciál dalšího výzkumu. Jak jsem již uvedla, své téma si ohraničil velmi širokými limity, což neplyne snad ani z názvu práce, který je relativně úzce definovaný, jako z obsahu samého. Zatímco titul uvádí jako hlavní téma magii v době Karla IV., hledá autor kontinuitu daného fenoménu v časovém úseku o mnoho delším, od 12. století až do doby pohusitské. V takto složité problematice, sledované v dlouhém časovém úseku, je snadné se ztratit. Také u předkládané práce je rozvolněnost v tématu a rozmělněnost v objektech zájmu do značné míry problém, a to i přes rozsáhlou úvodní kapitolu, věnovanou právě přehledu definicí a vymezení jednotlivých kategorií religionisticko-historického výzkumu.

Úvod práce, možná až příliš rozsáhlý (prakticky třetina textu), věnoval Zdenko Vozár přehledovému výčtu přístupů historiků, religionistů, sociologů a filosofů 20. století k problematice vymezení a obecné definice náboženství, rituálů a okultního chování, včetně magie. Autor zde nezapře své školení religionisty, nabízí dokonce svůj vlastní koncept „intencionální liminary“ (s. 33-34) jako nástroje k interpretaci magických rituálů ve středověku. Aplikace na konkrétní pramenný materiál se ovšem v další práci až na výjimky vytratila, autor potenciál této myšlenky může využít a zejména ověřit ve svém dalším, pokročilejším výzkumu. Teoreticko-metodologický úvod práce vyznívá velmi ambiciózně a autor mu zjevně věnoval velkou pozornost. V záplavě informací a definic se v něm ale částečně rozplynulo, a to zejména z perspektivy následného výkladu, jasné vymezení, co vše Zdenko Vozár zahrnuje do korpusu učenecké magie. S odvoláním na definici Charlese Burnetta (s. 45, bohužel bez odkazu na konkrétní Burnettovu práci) Vozár vymezil učenou magii jako „specifický znalostní korpus ukotvený ve středověké scholastice, přesahující ale zároveň k imaginativnímu symbolickému univerzu“. To je natolik široký koncept, že zcela bez problémů umožní zahrnutí disciplín, kterým se Vozár ve svém dalším textu především věnuje, tj. astrologie, astronomie, alchymie a medicína. Na druhou stranu by zřejmě autor při zachování tohoto vymezení měl zdůvodnit, proč s drobnými výjimkami nevěnoval bližší pozornost kategoriím středověkých lapidářů či herbářů, jež spadají do stejně vymezeného celku vzdělanosti a znalostí. Je přirozené, že autor se v rámci diplomové práce nemůže věnovat všem odvětvím široce vymezené učenecké magie, bylo ale vhodné své zaměření v počátku jasně definovat, vymezit a zdůvodnit. Jako pramenné zdroje pro dané téma Zdenko Vozár uvádí antickou tradici, již doplnily latinské překlady arabských textů a produkce klášterní vzdělanosti,

kteřá představovala „vulgarizovanější druh učené magie“ (s. 45), což je charakteristika, kterou by bylo v textu vhodné podložit a vysvětlit.

Po teoretickém úvodu Zdenko Vozár přechází k práci se samotným pramenným materiálem, a to české i evropské středověké proveniencie. Zde bych vyzvedla zejména jeho snahu o postižení vztahů mezi evropskou a českou myšlenkovou produkcí. Pro české prostředí 12. století pak přináší velmi podnětné a inovativní výklady kroniky Kanovníka vyšehradského. Pro období 13. století se Zdenko Vozár opírá do velké míry o předešlé výzkumy Benedaka Lánga a Zdeňka Žaluda, když svou pozornost zaměřuje na tradici medicínské vzdělanosti na dvoře Václava II. a na její zdroje. Zde bych podtrhla zejména rozvedenou zmínku o ve 13. století v Čechách přítomném povědomí či znalosti pseudoaristotelského textu *Secretum secretorum*, jenž tvořil svého druhu kompendium středověkých znalostí učenecké magie, státovědy a zdravotvědy a patřil v tomto ohledu k jednomu z nejrozšířenějších spisů středověku. V dalším textu se Vozár sledování stop *Secreta* ve středověkých Čechách nevěnuje, a to přesto, že pracuje i s texty, kde ohlasy tohoto pseudoaristotelského traktátu zřetelně zaznívají (například v traktátu o jedech Jana z Gottingenu).

Samotný výklad o magii v době Karla IV. Vozár vystavěl na dvou základních konceptech: jednak na velmi nosném konceptu panovníka – vzdělance, jednak na v evropské mediévistice již částečně přežitém a opuštěném konceptu rozlišení soukromé a veřejné zbožnosti panovníka (např. s. 105). Karla IV. Zdenko Vozár představil jako vládce, jenž naplňuje obraz moudrého a vzdělaného krále, což mimo jiné podpořilo jeho obraz charismatického panovníka, který je nadán i vyššími silami (tradiční léčení panovníků, přesahy do transcendentna). V tomto bodě je škoda, že autor práce nesáhl také po relevantních „knížecích zrcadlech“ a textech, jež se věnovaly obrazu ideálního panovníka a mohly by do problematiky obrazu vladaře jako vzdělance vnést nové impulzy. Textem, který by zde měl nepochybně své místo a opodstatnění, je například *Der meide kranz* Heinricha von Mügelu, a to i proto, že Heinrich sám měl povědomí o magických spisech, jak ostatně uvádí sám Zdenko Vozár (s. 119, ovšem chybně jako Ulricha von Mügelu). Mügelnovy texty ponechává Vozár jinak zcela nevytěžené.

Jako důkazy „králova styku s magií a posvátnem“ (s. 105) Zdenko Vozár prezentuje známé snové, vizionářské a „duchařské“ epizody z Karlova životopisu. Zde se ovšem ocitá na velmi tenkém ledě interpretace. Pro důkladnější zhodnocení těchto příběhů a možností vyložit je jako projev Karlova napojení na magické praktiky by bylo vhodné pracovat například s jejich staročeskou verzí z 15. století, dále pak se záznamy, které o těch samých událostech přinesl Beneš Krabice z Weitmile a které vrhají na celou věc částečně jiné světlo. Zejména v případě Karlova vidění v Terenzu se ale spíše než o magické praktiky jednalo o druh morality a podtržení panovníkovy vyvolenosti, což byly oblasti, jež se v žánru vizionářské a prorocké literatury ve středověku objevují velmi často. Na případě příběhů z *Vita Caroli* bych upozornila také na jeden z nešvarů, kterých se Zdenko Vozár ve své práci dopustil, a to sice opomíjení existující literatury k tématu. V tomto konkrétním případě by bylo vhodné odcitovat minimálně studie Martina Nodla, věnované právě této problematice. Pokud si v úvodu své

práce Zdenko Vozár stěžuje na zdánlivý nedostatek pramenů, jež by vypovídaly o přímém vztahu Karla IV. a magie, nechává marnotratně některé i nepovšimnuté, například kroniku Jakuba Twingera z Kőnighofenu, kde nalezneme informaci, že Karel vlastnil „černé knihy“ a byl autorem alchymistického traktátu. Obraz Karla, prezentovaný v této kronice, by bylo dobré propojit s představenými úvahami nad autorstvím exorcismu, jenž byl Karlovi připsán.

Oddíl práce, věnovaný učené magii v Karlově a Václavově době (do r. 1420), přináší hned v počátku velmi záslužnou pasáž, a to sémantickou analýzu na základě Klaretova Glosáře a staročeského Tkadlečka. Ve stejné části práce pak Vozár otevírá jedno z velmi důležitých témat, jakým je vztah magie a hereze, což je s přihlédnutím rétorice a instrumentům pozdějšího protihusitského polemického diskurzu velmi zajímavé téma. V dalším výkladu Vozár zaměřil svou pozornost na tři základní okruhy: astronomii/astrologii, medicínu a alchymii. Tyto nepochybně velmi zajímavé a podnětné kapitoly jsou bohužel zatížené jistotou myšlenkovou a stylistickou zmateností, ztrácí se v nich autorova schopnost hierarchizovat informace, což se částečně podepisuje na jejich výpovědní hodnotě (pro příklad uveďme trochu zmatené vyličení příběhu Jeana Trinchibalka a rukopisu NK ČR X H na s. 137-138 nebo ne zcela srozumitelnou argumentaci o ideovém programu Václava IV. na s. 140). Ve výkladu nalezneme i drobné nesrovnalosti a chyby, které k plynulosti a myšlenkové koherenci textu rovněž nepřispívají (sen Jan z Jenštejna nebyl primárně vyložen jako předzvěst husitských válek, ale schizmatu v západní církvi, výklad navázaný na husitství pochází až z dvacátých let 15. století od Ondřeje od Brodu /s. 124/; na s. 132 z knihy Milady Řihové převzatá nesprávná signatura popisovaného rukopisu XI D 9 namísto XI E 9 atd.). Také v těchto oddílech práce se opět setkáváme s mnohdy velmi nedostatečnými odkazy na literaturu. Pro příklad uveďme pasáž, kde se autor velmi záslužně pokouší v českém prostředí vysledovat stopy spisu *Picatrix*. Zde by bylo vhodné doplnit nejen vysvětlení, proč je tento spis pro bádání o magii tak důležitý, ale také odkaz alespoň na základní díla, jež problematiku *Picatrix* zpracovávají. Obdobnou vysvětlující glosou by bylo dobré opatřit i občas se vynořující zmínku o *Liber vaccae*, prezentované jako důležité dílo v diskurzu středověké magie, ve Vozárově výkladu ale zcela neukotvené. Stejná výtka platí pro celou pasáž o alchymii: autor práce zmiňuje dílo Jana Rupescissy, které zde platí za jedno z důležitých svědectví o recepci alchymistických traktátů v českém prostředí, nezasazuje ho ale do kontextu české a evropské tradice ani do kontextu ostatních Rupescissových děl. Pokud by tak učinil, možná by si nemusel klást otázku, jak se ocitl Rupescissův alchymistický traktát v sousedství teologických spisů, neboť Rupescissa využíval teologické obrazy i alchymistickou laboraci jako komplementárně se doplňující výkladové vzorce světa a dějin spásy. I zde bych doporučila odkaz alespoň na základní literaturu. Závěrečná teze oddílu, jež Zdenko Vozár věnoval alchymii, totiž že mysteriózní Vojničův rukopis se velmi blíží symbolice Václava IV., by si zasloužila buď odkaz na literaturu, nebo širší zdůvodnění.

Vzhledem ke skutečnosti, že text je napsán slovensky, necítím se povolána hodnotit jazykovou a stylistickou úroveň práce. V některých případech ale i mé slovenštině nepřivyklé oko vidí

gramatické problémy, které lze zřejmě připsat spěchu při závěrečné redakci práce. Rovněž poznámkový aparát mnohdy vykazuje známky spěchu a malé pečlivosti (nejednotnost užití kurzivy, chybějící odkazy na stránky, chyby v názvech děl, neúplné citace). Pochvalně vyzdvihnout bych naopak chtěla materiály, jež autor zařadil mezi přílohy, a to zejména edici exorcismu Karla IV. Přiložený soupis rukopisů vzhledem k vymezení a rozsahu práce nutně zůstává torzem, které, jak věřím, bude jednou dokončeno. Debatu nad tímto velmi žádoucím soupisem přenechám na obhajobu.

Zdenko Vozár sepsal práci, která je v daném tématu v českém prostředí průkopnická. A jak je známo, průkopníci mají právo na chyby. Práce celkově působí roztráštěně, což je ovšem nutný důsledek příliš široce vymezeného tématu. Tento dojem bohužel nenapravuje ani závěr, který problematiku prakticky neshrnuje a zejména dostatečně nevyhodnocuje. Navzdory problémům, které jsem zmínila, je zřejmé, že práce, kterou Zdenko Vozár předkládá, je založena na pečlivém a namáhavém studiu. Oceňuji statečnost a nadšení při volbě nesnadného tématu, ve kterém se Zdenko Vozár očividně velmi dobře orientuje. Práci proto navrhuji k obhajobě, a to s hodnocením velmi dobře.

V Praze, 2. 9. 2013

